

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Filozofie

Studijní obor: Filosofie humanitních věd

NIETZSCHOVA FILOSOFIE DĚJIN NIETZSCHE'S PHILOSOPHY OF HISTORY

Bakalářská práce: 12 – FP – KFL – 141

Autor:

Lucie JÍROVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: PhDr. RNDr. MTh. Dalibor Hejna, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
54	0	0	0	13	1

V Liberci dne: 20. 4. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Lucie Jírová
Podlesí 603, Hodkovice nad Mohelkou 463 42
studijní obor (kombinace): Filosofie humanitních věd
Název BP: Nietzscheova filosofie dějin
Název BP v angličtině: Nietzsche's Philosophy of History
Vedoucí práce: PhDr. RNDr. MTh. Dalibor Hejna, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2012

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 29. 11. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): LUCIE JÍROVÁ

Datum: 14. 2. 2011

Podpis:

Název BP:	NIETZSCHOVA FILOSOFIE DĚJIN
Vedoucí práce:	PhDr. RNDr. MTh. Dalibor Hejna, Ph.D.
Cíl:	Cílem bakalářské práce je na základě dostupné primární a sekundární literatury zmapovat Nietzscheovu filosofii evropských dějin.
Požadavky:	1) Prostudování a zpracování dostupné primární a sekundární literatury zabývající se tématem BP 2) Dodržení všech formálních náležitostí vypracování BP 3) Pravidelné konzultace s vedoucím BP
Metody:	Studium a interpretace primární a sekundární literatury vztahující se k tématu BP
Literatura:	<p>Primární literatura:</p> <p>NIETZSCHE, Friedrich. Antikrist: přehodnocení všech hodnot. Olomouc: Votobia, 2001. ISBN 80-7198-481-7</p> <p>NIETZSCHE, Friedrich. Genealogie morálky. Praha: Aurora, 2002. ISBN 80-7299-048-9</p> <p>NIETZSCHE, Friedrich. Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti. Praha: Aurora, 2003. ISBN 80-7299-067-5</p> <p>NIETZSCHE, Friedrich. Soumrak model, čili Jak se filosofuje kladivem. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-33-6</p> <p>NIETZSCHE, Friedrich. Tak pravil Zarathustra. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-79-4</p> <p>Sekundární literatura:</p> <p>ANDREAS -SALOME, Lou. Friedrich Nietzsche ve svých dílech. Praha: Torst, 1996. ISBN 80-85639-75-0</p> <p>DELEUZE, Gilles. Nietzsche a filosofie. Praha: Herrmann & synové, 2004. ISBN 80-239-4118-6</p> <p>HRBEK, Mojmír. „Smrt Boha“ v Nietzscheově filosofii. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0588-9</p> <p>KOUBA, Pavel. Nietzsche: filosofická interpretace. Praha: Oikumené, 2006. ISBN 80-7298-191-9</p> <p>KOUBA, Pavel. Smysl konečnosti. Praha: Oikumené, 2001. ISBN 80-7298-040-8</p> <p>KÖHLER, Joachim. Tajemný Zarathustra. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-87-5</p> <p>MOKREJŠ. Antonín. Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche - mýslitel a filosof.</p>

Čestné prohlášení

Název práce: Nietzscheova filosofie dějin

Jméno a příjmení autora: Lucie Jírová

Osobní číslo: P09000557

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 20. 4. 2012

Lucie Jírová

Děkuji vedoucímu své práce PhDr. RNDr. MTh. Daliboru Hejnovi, Ph.D. za cenné rady a metodické vedení práce.

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o filosofii dějin německého filosofa Friedricha Nietzscheho. Jádrem jeho filosofie je vývoj evropské společnosti a morálních hodnot. Podle něho šlo o vývoj od antických ideálů vyznávajících moc, sílu, individualismus a hrdost ke křesťanským hodnotám pokory, naděje a soucitu, které přetrvávaly i v 19. století a výrazně tak ovlivňovaly dobu, ve které Nietzsche žil. Právě nelibost vůči křesťanským hodnotám vyburcovala Nietzscheho k velké kritice a k hlásání o potřebě nových hodnot, které se budou opět inspirovat ve starověkém Řecku. Tyto nové hodnoty budou vytvořeny nadčlověkem, který disponuje silnou vůlí.

Cílem této bakalářské práce je přiblížit Nietzscheovu filosofii dějin, vysvětlit, co Nietzscheho donutilo k jeho ostré kritice morálky a odhalit důvody, proč tak vehementně vybízel k přehodnocení všech hodnot a jak si toto přehodnocení a změnu vlastně představoval. K analýze jsem použila primární a sekundární literaturu uvedenou v seznamu použitých zdrojů.

Klíčové pojmy

hodnoty, panská morálka, otrocká morálka, resentment, askeze, nihilismus, smrt boha, nadčlověk, vůle k moci, imoralismus, věčný návrat téhož

Annotation

This Bachelor thesis is focused on The Philosophy of History by German philosopher Friedrich Nietzsche. His philosophy is based mostly on evolution of moral qualities related to the changes of the European society through history. According to Nietzsche this evolution is from antique ideas of power, strength, individualism and pride to Christian values of humility, hope and compassion. Those ideals were still persisting in the 19th century and had a significant influence on the era of Nietzsche's lifetime. It was mainly his displeasure with the values of Christianity that moved Nietzsche to a standing

proclamation of an essential need of *new* values. Values inspired by those of ancient Greece. These new values will be created by Übermensch who has strong will.

The aims of this bachelor thesis are: to make one familiar with Nietzsche's Philosophy of History, to explain the motives of his criticism aiming at the moral of that time and to reveal the reasons that made him insist so vehemently on a reconsideration of all the ethical values and the way this reconsideration should (have) become reality. To be able to prepare the analysis I worked with publications from primary as well as from the secondary literature which are mentioned in the list of bibliographical sources.

Terms

Values, master-morality, slave-morality, resentment, asceticism, nihilism, death of God, Übermensch, will to power, immoralism, eternal return

Obsah

Úvod.....	10
1. Friedrich Nietzsche	11
1.1 Život a dílo	11
1.2 Nietzscheova filosofie dějin.....	14
2. Antické Řecko.....	17
2.1 Vůle k moci, heroismus.....	17
2.2 Tragédie: Dionýsos vs. Apollon.....	18
2.3 Pohanství – řecká mytologie	19
2.4 Panská morálka	21
2.5 Sokrates a Platon – počátky dualismu.....	23
2.5.1 Sokrates.....	23
2.5.2 Platon	24
3. Křesťanství.....	26
3.1 Počátky křesťanství	26
3.2 Ježíš Kristus	26
3.3 Pavel z Tarsu	28
3.4 Charakteristika křesťanství	28
3.5 Otročská morálka.....	30
3.5.1 Dobré a zlé	30
3.5.2 Špatné svědomí a vina (hřích)	32
3.5.3 Spravedlnost a původ trestu	33
3.6 Resentiment.....	34
3.7 Askeze	36

3.7.1	Asketický kněz.....	36
3.7.2	Asketické ideály.....	37
4.	Přehodnocení všech hodnot	39
4.1	Nihilismus – „Smrt Boha“	39
4.2	Vůle k moci	41
4.3	Nadčlověk	42
4.4	Věčný návrat téhož.....	44
4.5	Nový způsob myšlení	47
4.5.1	Morálka vs. imoralismus.....	47
4.5.2	Přehodnocení všech hodnot	48
	Závěr	51
	Seznam použitých zdrojů.....	53
	Seznam příloh	54

Úvod

Bakalářská práce se zabývá vývojem společnosti a morálních hodnot z pohledu německého filosofa Friedricha Nietzscheho (1844 – 1900). V úvodní kapitole je blíže popsán život a dílo Friedricha Nietzscheho a obecně charakterizována jeho filosofie dějin. V následujících částech je postupně popisován vývoj evropské společnosti podle Nietzscheho představ a s ní spojených morálních hodnot. Nietzsche začíná od antiky, kde vládla morálka mocných, tvrdých a hrdých lidí, kteří se nebáli projevovat svou individualitu a sílu a stavěli se čelem všem překážkám, které jim život přichystal. K tomu jim pomáhala silná vůle, kterou disponovali. Tato panská morálka však postupně zanikla. Rozklad započal filosofickým myšlením Sokrata a jeho žáka Platóna a tento pád byl dokonán na počátku 6. st. n. l., kdy se do popředí evropského myšlení definitivně dostaly křesťanské ideály.

Tento nový způsob myšlení však Nietzsche považuje za špatný – jsou to podle něho totiž ideály slabých, nemocných a soucitných lidí, kteří se krčí před životem a hledají spásu kdesi mimo tento život, v ideální transcendentní říši absolutního dobra – Boha. V této době se lidé ze strachu před vlastní zodpovědností dobrovolně vzdávají tvoření hodnot a tuto úlohu plně svěřují do rukou Boha. Takto vznikají absolutní hodnoty, které nelze nijak zpochybnit. Tyto hodnoty přetrvávají až do doby, kdy si lidé začnou uvědomovat, že jsou to pouze oni sami, kdo tvoří smysl všech věcí a Boha odvrhují jako nepotřebného. Na scéně se musí objevit nadčlověk tj. takový člověk, který se opět chopí původního úkolu člověka, tedy tvorby hodnot. Člověk se silnou vůlí k moci, který přehodnocuje dlouho platnou morálku. S jeho příchodem je vše dovoleno. Nic není hodnoceno předem jako dobré či zlé – vše tak záleží pouze na vkusu jedince. A o to jde Nietzschemu především – aby žádná hodnota nebyla brána jako konečná. Člověk jako bytost, jejíž existence je podmíněna hodnocením, má mít právo vybrat si ze všech možností, které daná situace nabízí, a přitom nebyt předem za své jednání odsuzován.

1. Friedrich Nietzsche

1.1 Život a dílo

Friedrich Nietzsche je jedním z nejkontroverznějších filosofů všech dob. Člověk v osobním životě velmi tichý, jemný, zdvořilý, skromný, do sebe uzavřený snílek, který na druhou stranu hlásal tvrdost, nelítostnost a nadlidství. Byl to člověk trpící svou vnitřní rozervaností. Své bolesti se bránil tím, že se do ní vrhal neustále znovu a znovu. Jeho utrpení však bylo hlavním zdrojem jeho filosofie. „*Každý, kdo někdy stavěl ‚nové nebe‘, našel k tomu moc nejprve ve vlastním pekle.*“¹ Lidé pro něj byli vášnivé bytosti, které se musí naučit zodpovědnosti za své rozumové, ale i mimoracionální složky své osobnosti.

Friedrich Wilhelm Nietzsche se narodil 15. 10. 1844 v Röckenu poblíž Lipska luteránskému pastovi Carl Ludwigovi a jeho ženě Franzisce. Od chvíle, kdy jeho otec zemřel, to bylo malému Friedrichovi teprve pět let, byl vychováván v čistě ženské domácnosti – s jeho výchovou totiž matce kromě dvou Friedrichových sester Augusty a Rosálie pomáhaly i babička a neprovdané tetičky.

Mezi lety 1856–1864 studoval Nietzsche na škole Schulpforta, kde panovala velmi přísná kázeň a disciplína. Friedrich neměl problém s učivem a svými vědomostmi vynikal. Vedle učení také psal romantické básně a zajímal se o hudbu. V této době započal jeho rozchod s křesťanskými pravidly a normami.

V roce 1864 začíná studovat na univerzitě v Bonnu. Jako hlavní obor si vybral protestantskou teologii, protože však pokračuje jeho rozchod s křesťanstvím, změnil nedlouho poté svůj hlavní obor na klasickou filologii (řečtina, latina). Jeho učitelem byl Ritschel, kterého roku 1865 Nietzsche následuje na univerzitu do Lipska.

¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. ISBN 80-7299-048-9, s. 94

Právě v Lipsku se Nietzsche začal seznamovat s filosofií Arthura Schopenhauera, která ho později velmi ovlivnila.

Roku 1867 započal svou roční vojenskou službu u pruského dělostřelectva v Norimberku během prusko-rakouské války. Ještě tentýž rok však spadl z koně a těžce se zranil, čímž byl neschopen další služby, a vrátil se tedy zpátky na univerzitu do Lipska. Zde se o rok později seznamuje se svým idolem a dobrým přítelem, hudebním skladatelem Richardem Wagnerem.

V roce 1868 se díky Ritschlově podpoře stal mimořádným profesorem klasické filologie na univerzitě v Basileji, to ještě před složením vlastního doktorátu. Nietzsche byl dobrý profesor, na své žáky uměl zapůsobit, ovlivnit je. Svůj pobyt ve Švýcarsku využíval i k častým návštěvám Wagnera a jeho ženy v Luzernu.

V letech 1870–1871 opět působil v armádě, tentokrát jako dobrovolný ošetřovatel raněných ve válce proti Francii. Na frontě se však nakazil úplavicí, vrátil se proto do Švýcarska. Následky této nemoci ale trpěl do konce života.

1872 vychází první Nietzscheho dílo – „Zrození tragédie z ducha hudby“. Toto dílo jasně odhaluje názory, které v této rané fázi své tvorby Nietzsche zastával (romantické, wagnerovské období, estetika jako klíč ke světu, vzorem mu bylo antické Řecko). Hned o rok později vychází první díl „Nečasových úvah“ (celkově 4 díly).

Nietzscheho zdravotní stav se však neustále zhoršuje. Od roku 1876 prochází několika kritickými momenty, kdy je doslova na prahu smrti. Trpí častými žaludečními problémy a má silné migrény. Opustil Švýcarsko a odjel se léčit do italského Sorrenta. Ani nejlepší lékaři mu však nedokázali pomoci. Snad nejhorší pro něho bylo, když se mu v této době začal rapidně zhoršovat zrak. Odmalička trpěl krátkozrakostí, od 80. let 19. století ale Nietzsche nemohl téměř vůbec číst kvůli silným bolestem hlavy.

Těžké záchvaty nemoci ho připravily o téměř všechny styky s přáteli, čím dál více se uzavíral do sebe. V roce 1879 se kvůli zdravotním komplikacím

musel vzdát všech svých funkcí na univerzitě a následujících deset let svého života strávil cestováním po Itálii a Švýcarsku.

Ještě o rok dříve, tedy roku 1878 vyšlo dílo „Lidské, příliš lidské“, které je jeho prvním dílem psaným v aforismech. V tomto spise se rozchází se Schopenhauerem a Wagnerem. Následují díla „Ranní červánky“ a „Radostná věda“, která jsou v podobném, pozitivistickém stylu jako „Lidské, příliš lidské“.

Třetí období tvorby je poznamenáno nemocí. Díky této nemoci se na povrch dostávají všechny jeho nejnítěšší pocity, síly a myšlenky, které tak jeho dílo silně ovlivňují. Prvním dílem tohoto období byl „Antikrist“, který vyšel v roce 1885. V této závěrečné fázi své tvorby zavrhuje některé své dřívější názory. Zabývá se přehodnocením všech hodnot, kritizuje křesťanská pravidla a morálku a rozvíjí teorii nadčlověka a duševního aristokratismu. Do tohoto období patří Nietzscheho nejznámější dílo – „Tak pravil Zarathustra“, který vyšel ve stejném roce jako „Antikrist“. Příkladem dalších děl napsaných ve vrcholném období jsou „Mimo dobro a zlo“, „Genealogie morálky“ či „Soumrak model aneb Jak se filosofuje kladivem“.

Nietzsche měl v plánu napsat ještě několik děl, která měla souviset právě s nutností přehodnocení všech hodnot, ale kvůli jeho zhroucení v roce 1890 svůj záměr již nestihl dotáhnout do konce. Poslední měsíce, před totálním zhroucením byl často zmaten, byl náladový, rychle měnil názory. Po zhroucení žil posledních deset let svého života v pološilenství nejprve v ústavu v Basileji, později u sestry ve Výmaru, kde také v srpnu 1900 zemřel na zápal plic.

I když se Nietzsche nikdy neoženil, prožil několik platonických lásek. Lou Andreas-Salomé dokonce nabídl sňatek, který ovšem ona odmítla. Tato žádost o ruku ukazuje Nietzscheho jinak, než jak bývá chápán nejčastěji – jako samotářský podivín, který se dobrovolně strnil lidem. Jenomže stejně jako většina lidí toužil i Nietzsche po někom, kdo by ho osvobodil z jeho samoty, toužil po obdivu a lásce.

Friedrich Nietzsche – člověk trpící, osamocený, zasněný, skromný a vášnivý. Člověk vyznávající sílu a nezlomnou vůli.

1.2 Nietzscheova filosofie dějin

Nietzscheova filosofie dějin stojí na konfliktu mezi antickými a křesťanskými hodnotami. Antiku reprezentuje především kultura starověkého Řecka, společnost přirozených ctností, kde nejvyššími hodnotami jsou vznešenost, krása, síla a mytické nazírání světa. Po úpadku řecké tragédie došlo k velkému kulturnímu a především morálnímu propadu – přišlo křesťanství, které začalo prosazovat zcela opačné hodnoty, než které byly ceněny Řeky.

I když se Nietzsche narodil do rodiny protestantského pastora a celá rodina byla silně nábožensky založená, sváděl Friedrich už od své puberty s křesťanstvím svůj vlastní boj. Hlavním problémem křesťanství je podle Nietzscheho dualismus, kdy proti sobě stojí dva odlišné světy – Boží království – transcendentní a morálně správný svět, proti němuž je náš smyslově vnímatelný svět. Takovýto výklad jsoucího je podle Nietzscheho postaven na sebeodcizení člověka, a proto je špatný. Křesťanství podle něho lidi svazuje. Potlačuje nejpřirozenější projevy života (sílu a vůli) a snaží se člověka dovést k mravním hodnotám, které jsou za tímto světem.

Nietzsche bytostně odmítá křesťanskou morálku, která stojí na transcendentních morálních protipólech. Tyto protipóly tvoří kostru světa, ale zároveň leží mimo něj. Křesťanství má jasně stanovenou představu o dobru a zlu, přičemž tyto absolutní hodnoty jsou naprosto nezpochybnitelné – o morálce se tedy nesmí pochybovat. Pokud chce být člověk spasen, musí se postavit na stranu dobra.

Absolutní, nezpochybnitelné, transcendentní hodnoty dobra a zla jsou Nietzschemu proti mysli. Nietzsche říká, že nic není dobré nebo zlé samo o sobě. *„Hodnota těchto hodnot [dobra a zla] byla chápána jako danost, jako fakt ... doposud nikdo ani v nejmenším nezaváhal a nezakolísal v tom, že hodnocení dobrého má být vyšší než zlého ... Což ale kdyby byl pravdou*

opak?“² Jedna a tatáž věc může být někdy dobrá a jindy zlá, záleží pouze na situaci a na osobě hodnotícího. Absolutními hodnotami by, jak říká Nietzsche, byla zničena subjektivní interpretace.

Všechny morálky zkoumal Nietzsche jako něco, co vypovídá pouze o osobě hodnotícího nikoli o povaze světa. Hodnocením si vlastně člověk urovnává své představy o světě. Nietzsche nechce morálku zničit. Chce poukázat na to, že z hodnocení nelze nikdy úplně vystoupit, ale z dané hierarchie hodnot jde vystoupit vždy. Správnost jednání je relativní, záleží pouze na vkusu jednotlivých lidí.

Nietzsche podrobně analyzoval vztah mezi hodnotami a těmi, kteří hodnoty tvoří (hodnotícími). Právě vznik hodnot je pro něj důležitější než samy hodnoty. Zkoumal, jak jednotlivé morálky vznikaly, čeho byly příznakem a co bylo jejich důsledkem. Co každá z historických morálek podporovala a co naopak zavrhovala. Takto porovnával antický způsob života s křesťanskými hodnotami a později přidával názory na svou současnost. Svou vlastní dobu Nietzsche označoval jako dobu prostřednosti a kulturní rezignace. Nevěřil v pokrok, ale naopak viděl budoucnost jako velmi temnou. Jedinou nadějí do budoucna bylo znovuzrození heroismu.

Lidé dlouho nevěřili sami v sebe. Neměli dostatek odvahy k tomu, aby pochopili, že právě oni mají hodnoty tvořit. Člověk se bál toho, že nic není absolutně dáno, že neexistuje pouze jedna pravda a tudíž, že je vše dovoleno. Právě z toho důvodu se ponořil do „nejvyšších transcendentních hodnot“, ve kterých spatřoval jistoty.

Nedosažitelnost těchto nejvyšších hodnot však později přinesla to, že člověk pomalu začínal přehodnocovat. Toto napětí nakonec vyústilo v to, že se každý jednotlivec začal brát jako tvůrce svých vlastních hodnot – Bůh jako tvůrce morálky už nebyl zapotřebí. Toto je ona „smrt Boha“, o které Nietzsche často píše. Bůh je mrtev a to znamená, že už nic neomezuje lidskou vůli.

² NIETZSCHE Friedrich. *Genealogie morálky*, c. d., s. 12

„Člověk je vůle a vůle musí chtít, chtít znamená chtít něco, chtít něco znamená chtít nějaký cíl, dát chtění nějaký cíl znamená dát mu smysl, dát smysl, znamená dát hodnotu.“³ Právě tvorba hodnot je nejvyšším projevem vůle k moci. Těžiště života se musí vrátit ze zásvětné věčnosti zpět do našeho světa.

Skrze vůli k moci získá lidská budoucnost konečně svůj cíl – nadčlověka, který se nebojí být tvůrcem hodnot a který je možný jen díky smrti Boha. „*Takto uvažovaná historie proto není dialektickým pohybem směřujícím k nějakému absolutnu mimo čas a prostor. Jediné ‚absolutno‘, které Nietzsche připouštěl, byl svobodný jednotlivec, zcela osvobozený od jakýchkoli duchovně transcendentálních podnětů, který nachází svůj cíl ve schopnosti předstihnout sám sebe...*“⁴

³ HRBEK Mojmir. *"Smrt Boha" v Nietzscheově filosofii*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0588-9, s. 117

⁴ WHITE Hayden. *Metahistorie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-376-0, s. 446

2. Antické Řecko

2.1 Vůle k moci, heroismus

Starověcí Řekové jsou pro Nietzscheho vzor silných a nezávislých lidí. Byli to lidé s přírodní povahou a nezlomnou vůlí. Někdy je nazýval „lidé dravci“. Tato povaha nebyla ani tak přirozeností, jako spíše nutností. Ve starověké polis žili lidé spolu a jejich přežití záviselo na schopnosti spolupracovat a prosazovat se na úkor jiných druhů a ras, přičemž prosadit se mohli pouze tvrdí a stateční jedinci: „*Bylo nezbytno býti silným....Nádherná ohebná tělesnost, odvážlivý realismus a immoralismus, který je Hellenovi vlastní, byl nutností, ne „přirozeností“*“.⁵

V Řecích byl skryt tak silný pud, vůle k moci, že museli vynalézt instituce, které měly chránit jednoho před druhým. Kvůli těmto bezpečnostním opatřením se vytvářelo obrovité napětí v jejich nitru. Právě kvůli vnitřnímu napětí, se Řekové někdy chovali velmi afektovaně – pobíhali, plakali, naříkali nebo se naopak bezdůvodně smáli. Toto své podivné chování chtěli odůvodnit a tak vznikaly mýty a legendy, které měly toto chování objasnit. Vznikala dionýská mysteria, ve kterých se mluví o věčném návratu, kdy je budoucnost přislíbena a zasvěcena v minulosti. Z těchto mystérií také Řekové získali potřebu hierarchie a nerovnosti mezi lidmi v oblasti hodnot.

„*Antické umělecké dílo se stává klíčem k antickému světonázoru,*“⁶ především pak protiklad mezi dionýským a apollinským uměním. Polarita těchto dvou božstev je základem jak antického umění (především tragédie), tak i života samého.

Svět je plný bolesti a utrpení. Řekové si toho byli vědomi a uměli s touto tragičností světa žít. Tomuto způsobu života se říká heroismus. O heroismu mluvíme tehdy, když žijeme tak, že se nebojíme vlastního utrpení

⁵ NIETZSCHE Friedrich. *Soumrak model/ duševní aristokratismus/ o životě a umění*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 2009. ISBN 978-80-87391-15-0, s. 82

⁶ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-266-0, s. 24

a jdeme mu naproti. Usilujeme o cíle, proti kterým jsme naprosto nicotní a rozhodujeme se podle svého instinktu a podle svých pudů, přičemž všechny pudy jsou mimomorální – to znamená, že žádné jednání není předem hodnoceno jako dobré či zlé, záleží pouze na dané situaci.

2.2 Tragédie: Dionýsos vs. Apollon

Apollon a Dionýsos, dva základní principy světa a skutečnosti. Neustále spolu vedou boj. Je mezi nimi nepřítelství, jeden bez druhého ale nemohou existovat. Svým soupeřením tvoří náš svět.

Apollon je bůh omezenosti, uměřenosti, jasnosti, míry a krásného uspořádání. Je to moudrý klid oproštěný od emocí. Život předkládá jako něco jednoznačného a pozitivního, vše je uspořádané, a proto také předvídatelné. Krásná iluze světa, která nepřipouští temné stránky života. Tlačí nás ke zjednodušování. Apollon vytváří obraz lidských snů, ale i obraz světa, který bereme jako skutečný. Toto opojení vzrušuje naše oko – typickým druhem apollinského umění je sochařství.

Dionýsos je pravým opakem Apollona. Je to bůh chaosu, neuspořádanosti, noci, pohlavního šílenství a vzrušující hudby. Je plný vášně a emocí. Dívá se pravdě do očí, ukazuje i utrpení a bolest života. Přitakává všemu, co se přihodí – rozkoš, bolest, chtíč, hrůza – i tragické je radost. K životu patří i bolestné zážitky, tudíž se nemáme zbavovat děsu, který nás potká, „... *nýbrž aby sám byl přes hrůzu a soucit věčnou radostí vzniku.*“⁷

Dionýsos je přebytkem síly, je to pravý helénský pud, je to sám život. Jeho symbolika je dobře vidět v tzv. Dionýsiích, což byly slavnosti na počest boha Dionýsa. K těmto slavnostem neodmyslitelně patřilo bujaré veselí, popíjení i sexuální orgie – symbol věčného plození (až později křesťanství udělalo z pohlavnosti něco nečistého, hříšného).

⁷ NIETZSCHE Friedrich. *Soumrak model/ duševní aristokratismus/ o životě a umění*, c. d., s. 85

Dionýský člověk je díky svému chápajícímu pudu schopen pochopit každý dojem, nemůže přehlédnout žádný afekt. Typickým uměním je hudba. V hudbě se vybíjí afekty, emoce a energie.

Tento protiklad mezi Dionýsem a Apollonem je dodnes velkou hádankou antické duše. Oba tyto principy by se měly prolínat, nelze uctívat pouze jeden nebo druhý – dohromady jsou jednotou principů, které k sobě neoddělitelně patří a tvoří základ našeho světa. Dionýské je prazákadem, který na sobě nese projasněný Apollonův svět. Apollinský kulturní svět tedy leží na potlačeném bezměrném Dionýském základu.

Základ světa (Dionýsos – chaos, životní potřeby) hledá vykoupení z utrpení a neklidného chtění. Toto vykoupení hledá a nachází v krásné iluzi trvalosti (Apollon).

Zkoumáním dvou světových a uměleckých principů Apollona a Dionýsa se Nietzsche zabýval prakticky po celý svůj filosofický život. Nejen, že zkoumal jejich propojení, ale také hledal jejich nejvyšší sjednocení. Podle Nietzscheho zemřela řecká tragédie kvůli Sokratově dialektice. Tento pád dokonalo křesťanství a následně moderní dialektika.

2.3 Pohanství – řecká mytologie

Religiozita starých Řeků se vyznačovala vděčností a vznešeností. Pro pohanský kult je typická vládychtivost, radost a vděčnost životu. Řekové nahlíželi na svět mytickým způsobem. Ve světě podle mýtů vládne řád, kterému jsou podřízeni jak lidé, tak i bohové. Z toho vyplývá, že ani bohové nejsou tvůrci světového zákona, pouze dohlíží na to, aby byl dodržován, a sami bohové ho také musí dodržovat.

Řečtí bohové byli suverénní a vznešení. Přicházeli k člověku v podobě věcí či přírodních jevů. Při jednání s lidmi na sebe někdy dokonce brali lidskou podobu. Bohové přicházeli ze světa, z přírody – proto jsou Řekové ve vztahu k bohům obrácení ven, nikoli do svého nitra jak je tomu např. u křesťanství. Bohové prozařovali věci, dávali smysl okolnímu světu.

Nesmrtelnost byla pouze pro bohy, lidé jsou smrtelníky, kteří nemají žádné vyhlídky na posmrtný život ani na spásu. Řekové byli přesvědčeni, že po smrti se duše rozplyne v podsvětní nicotě. (Až u Platona se objevují myšlenky na to, že smrt je jakousi branou do pravého světa). Smrt brali jako součást života, proto je zbytečné se jí vyhýbat za každou cenu. Nikdo, ani nejmoudřejší z nejmoudřejších neznal svůj osud, ten byl zahalen tajemstvím.

Snad nejdůležitější charakteristikou řeckých božstev je, že žádný z bohů nebyl pouze dobrý. Každý bůh mohl lidem jak pomáhat, tak škodit. Toto souvisí s tím, „že žádný bůh zde není kvůli lidskému štěstí a dobru.“⁸ Božské mocnosti jednoduše nebyly ani dobré ani zlé – byly mimo dobro a zlo. Z tohoto důvodu bylo vše svaté považováno za nebezpečné, a proto cítili Řekové vůči svým bohům bázeň a úzkost.

Právě z důvodu toho, že bůh mohl zasáhnout jak ve prospěch, tak neprospěch člověka, bylo třeba projevovat božstvu náležitou úctu. „Nevyžadovali víru, nýbrž respekt...“⁹ Ve své bohy vlastně nevěřili (v případě víry je nutné opustit svět smyslové skutečnosti a obrátit se do svého nitra) – neznali niterný vztah víry.

Lidé jsou odlišní od bohů, a protože božstvu podléhá každý člověk, tak byla jakákoliv snaha o to, připodobnit se bohům brána jako obrovská drzost a vzpoura, za kterou musí následovat trest. Na druhou stranu bohové potřebovali lidi, protože bez nich by se rozplynuli v nudě věčnosti. Proto zasahovali do záležitostí lidí a řešili jejich spory.

Pohanství nehledá žádný absolutní smysl. Úctu naopak chová k božským podobám skutečnosti. Pohanství je také výrazem radosti ze života a vděčnosti. Chápe jak světlé, tak temné stránky života, které jsou neoddělitelné od těch světlých. Velikost člověka spočívá právě v tom, jak

⁸ KOUBA, Pavel. *Nietzsche: filosofická interpretace*. 2. opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. ISBN 80-7298-191-9, s. 168

⁹ Tamtéž, s. 164

důstojně dokáže nést svůj tragický úděl. V řeckém náboženství měl vztah bohů a lidí politický charakter, který ovlivnil budoucí politický charakter Evropy.

2.4 Panská morálka

Podle Nietzscheho byl antický člověk pod vlivem své morálky (panské morálky) lepší a hlubší než dnešní člověk. Dokonce tvrdí, že antický člověk byl dosud nejzdařilejším člověkem v dějinách.

Panská morálka stojí na protikladu „dobrý“ a „špatný“ – což je protiklad mezi tím, co je vznešené, a tím co je nízké (u otrocké morálky, které se budu podrobněji věnovat v další kapitole, je to rozdíl mezi „dobrým“ a „zlým“). Dobré je to, co je silné, mocné, hrdé a krásné. Dobrymi se nazývala řecká šlechta. Tito lidé se distancovali od všeho špatného, tedy všeho nízkého, nemocného a slabého. Vznešení lidé pohrdají vším nízkým, všemi lháři. Na druhou stranu i vznešení pomáhali nešťastným, ne však ze soucitu (byli na sebe dokonce pyšní, že nejsou uzpůsobeni k soucitu), ale z přetlaku moci, který v sobě cítili.

Tato morálka je oslavou sebe sama, nejdůležitější je pocit plnosti a moci. Nositel této morálky ctí vše, co zná u sebe, své jednání považuje za dobré (nezná špatné svědomí, které je produktem křesťanství). Od ostatních nečeká, že bude považován za dobrého. Prostě věří ve své vlastní schopnosti, je sám na sebe hrdý. Vznešení lidé se označovali jako mocní a bohatí. Nejdůležitější je jedinečnost a individualita. Právě proto jsou pro ně důležité rozdíly mezi lidmi. Neuznávají rovnost všech lidí, naopak hierarchie je důležitá, lidé nejsou stejní. Každý by se měl rozhodovat v každé situaci podle vlastních hodnot. Pro vznešené neplatí žádné obecné a nejvyšší hodnoty. Hodnocení je neoddělitelně spjato s hodnotící osobou.

Vznešená morálka si jednoduše tvoří svoje vlastní hodnoty (morálka otrocká bere hodnoty jako předem dané, proto je poslouchá a nepochybuje o nich). Vznešení vědí o své zodpovědnosti a nechtějí se jí zbavit. Ví, že oni sami jsou tvůrci hodnot, nepotřebují si je od nikoho nechávat schvalovat.

Dobré v této panské morálce není spojeno s nesobecké (toto spojení se vyskytuje opět až u lidí otrocké, stádní morálky). K podstatě vznešené duše patří egoismus – bez nějakého špatného pocitu si vznešení myslí, že vše jiné, nízké jim musí být podřízeno – to je podle nich podstata spravedlnosti. Netolerance je spravedlnost.

Tato morálka stojí na aktivních silách, které chtějí ovládat. Tyto síly dokážou využít svůj potenciál v maximální míře. Člověk má maximálně využívat své ctnosti, své schopnosti, pudy, nemá se omezovat. To, co jedince pozvedá je dobré. Lidé panské morálky jsou věrní a přátelští, lačníci po vítězství. Znají pouze dobré svědomí, to pro ně znamená umět dát slib a dodržet ho (je to schopnost obrátit svou vůli do budoucna). Vše, co se stalo nebo se stane, je manifestací jejich vlastních hodnot.

Vznešení instinktivně formují masu. Jejich jazyk je přímý, nevyhýbavý možná až naivní. Jejich jazyk neskrývá žádné postraní úmysly ani myšlenky. Panská morálka člověka nevyzývá, aby udělal svět lepším, krásnějším. Uznává totiž celek světa. Je si vědoma, že v tomto celku světa je zapotřebí jak dobra, tak zla. Tento celek má daleko větší hodnotu, než nějaký ideál.

Panská morálka je morálka tvrdosti, válečnictví a vítězství, proto si lidé panské morálky váží svých nepřátel, pokud jsou jim rovni. Nechtějí, aby jejich nepřátelé zmizeli i z toho důvodu, že nepřátelé jim slouží jako možnost vybit své afekty. Jejich nepřátelé jsou pro ně důležití. Ušlechtilý člověk ctí opět jen ušlechtilé lidi, opovrhuje pouze lidmi, kteří mají nízké myšlenky.

Zatímco k sobě rovným má ušlechtilý člověk povinnosti, s nižšími může jednat podle svého rozmyslu a uvážení. Takovéto jednání je pak zcela mimo dobro a zlo, záleží čistě na konkrétním jedinci. Lidé panské morálky věří ve své předky a ctí je. Naopak budoucnost nevidí příliš dobře, jsou k ní velmi skeptičtí.

Zlom panské morálky, která se mění v otrockou, nastává podle Nietzscheho kvůli rivalitě mezi kastou válečníků a kastou kněží. Kněží, byli pány zbaveni své moci, mobilizují všechny slabé a trpící proti mocným

a bohatým válečníkům. Takto došlo podle Nietzscheho k přelomu mezi nejlepší a nejhorší možnou morálkou v dějinách. První „protiřecké“ myšlenky a hodnocení života však najdeme již u Sokrata a Platona.

2.5 Sokrates a Platon – počátky dualismu

2.5.1 Sokrates

Sokrates – mudrc úpadku, ničitel Helénského kultu hrdinů a řecké tragédie. Byl unaven životem, měl k životu odpor, na smrtelné posteli prý prohlásil: „*Žítí – znamená býti dlouho nemocen.*“¹⁰

Sokrates pocházel z nejnižší vrstvy obyvatel. Žil v době, kdy staré Athény pomalu dokonávaly. Původní řecké pudy byly v anarchii, obracely se proti sobě – Sokrates byl pouze nejznámějším případem člověka, který již není vládcem nad sebou samým. On sám si byl své nedokonalosti vědom, dokázal zaujmout davy. Díky svému vystupování se ostatním lidem jevil jako lékař a spasitel, pochopil, že ho mnoho lidí poslouchá a potřebuje ho.

Se Sokratem přichází nadvláda rozumu a dialektiky na úkor instinktů a mystiky, které vládly dříve. Díky dialektice se na vrchol dostává chátra, nastává období teoretického člověka. Svým přehnaným optimismem zradil Sokrates Dionýsa. Existence člověka přestala být otevřená temným stránkám života – život ztratil svou mytickou hloubku.

Život musí být rozumný a opatrný. Instinkty a pudy musí být zkroceny pod vládou rozumu. Podle Nietzscheho by však bylo lepší rozhodovat se podle instinktů, které se ohlíží na prospěšnost na rozdíl od rozumnosti, která chce, aby se hodnotilo pouze podle nějakého „proč“.

Vzniká nová rovnice hodnot – rozum = ctnost = štěstí. Tato rovnice je proti všem dřívějším pudům starých Hellénů. Tyto nové sokratické hodnoty byly nestálé, bázlivé, proto měly důvody začít hlásat morálku. Tím, že člověk

¹⁰ NIETZSCHE Friedrich. *Soumrak model/ duševní aristokratismus/ o životě a umění*, c. d., s. 15

začal omezovat své instinkty, potřeby, pudy a emoce dostával se víc a víc do rozporu se svou přirozeností, ze které čerpal svou sílu, tím se člověk stával polovičatým. První zkrocení člověka nastalo již na úsvitu věků, když vznikly první státy a sociální vazby. Se Sokratem přichází druhá vlna zkrocení – začíná zniternění člověka.

Zniterněním je myšlen proces obracení se instinktů. Dříve se instinkty vybíjely ven, nyní se obrací do nitra jedince. U člověka se objevuje vnitřní hlas svědomí, u Sokrata je nazýván Daemonion. Tímto hlasem svědomí člověk týrá sám sebe, pochybuje o sobě, pronásleduje se. Hanobí svou sílu a emoce a dokonce odmítá rozkoš.

Sokratem začala dekadence řecké kultury. Tento úpadek ještě více prohloubil Sokratův žák Platon.

2.5.2 Platon

Platonův moralismus stojí na stejné rovnici dialektiky jako u Sokrata, rozum = ctnost = štěstí. V životě je potřeba být chytrým a přesným, své temné žádosti musíme potírat a odmítat, protože každý ústupek pudům nás táhne dolů. Platon je velmi odlišný od dřívějších helénských pudů. Má již pojem dobra jako svrchovaný a absolutní – je to idealista.

Platonovo učení se stalo inspirací pro křesťanství a to především kvůli myšlence o dvou odlišných a od sebe oddělených světech tzv. dualismus. Prvním je svět idejí a druhým smyslový svět, přičemž tím pravým a nadřazeným světem je mimosmyslový svět idejí, který existuje mimo prostor a čas. Svět idejí je domovem nejvyššího dobra a pravdy.

Ideje jsou vlastně tvořící mocnosti světa, prostupují svět. Formují vše jsoucí, ale zůstávají od světa ohraničených jsoucen odděleny. Všechny ideje jsou spojeny v ideji dobra. Pro Platona jsou tím opravdu jsoucím právě ideje, smyslové věci jsou pouze odrazy idejí, jsou nepravé.

Platon chtěl dokázat, že rozum sám od sebe směřuje k nejvyššímu dobru, k „bohu“, pravdě a kráse. Dospět k nim, do světa idejí, můžeme pouze

popřením svých tělesných potřeb a pouze rozumovým náhledem (poprvé se objevuje představa, že k naplnění dochází v jiném světě, než je reálný svět).

Posledním filosofem silné vůle a věčnosti byl Thukydides, který povzbuzoval proti platonismu. Nietzsche je srovnává takto: „*Plato je zbabělec před skutečností – proto utíká se do ideálu, Thukydides ovládá sebe – proto ovládá i věci...*“¹¹

I přes snahy Thukydida však Platonův dualismus již připravil půdu pro příchod „největšího opia lidstva“ v dějinách – křesťanství.

¹¹ Tamtéž, s. 82

3. Křesťanství

3.1 Počátky křesťanství

Toto monoteistické náboženství¹² se v době svého vzniku (v 1. století n. l.) muselo často střetávat s antickou kulturou a „pohanským“ náboženstvím, které bylo pro starořecké či starořímské společnosti typické. Křesťanství vzniklo v Palestině, kde byl v 1. století n. l. rozšířen především judaismus. Právě z judaismu křesťanství v mnoha svých myšlenkách vychází. Za zakládající osobu je považován Ježíš Nazaretský.

Křesťanství se začalo velice rychle šířit a během šesti století se stalo prakticky nejrozšířenějším náboženstvím v Evropě. Za definitivní konec antické filosofie je považován rok 529, kdy císař Justinián I. Veliký uzavřel platonskou Akademii. Od této doby se stalo právě křesťanství hlavním zdrojem západního filosofického myšlení.

3.2 Ježíš Kristus

Ježíš Nazaretský je považován za zakládající osobu křesťanství. Narodil se na počátku našeho letopočtu ve městě Betlémě, ale vyrůstal v Nazaretu. Jeho otec pocházel z židovského královského rodu a tudíž i Ježíš vyrůstal v této náboženské víře. Až do svých 29 let se pravděpodobně věnoval tesařství, stejně jako jeho otec. Právě ve svých 29 letech začal šířit svou víru a vykonávat zázraky. Kvůli svému učení byl o několik let později na podnět judaistických církevních představitelů ukřižován Římany. Celý jeho život je zachycen v Novém zákoně¹³, jehož autory jsou učedníci Krista, apoštolové.

Ve svém učení se postavil proti hierarchii a organizaci celé judaistické společnosti. Ježíš, podle Nietzscheho, vůbec nepotřeboval instituce jako církev,

¹² Monoteismus je náboženství, ve kterém je uctíván pouze jeden jediný bůh. Nejznámějšími monoteistickými náboženstvími je křesťanství, islám a judaismus.

¹³ Nový zákon je druhá část křesťanské Bible, která popisuje život, učení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Zatímco Starý zákon považuje Nietzsche za největší knihu lidstva plnou heroismu, Nový zákon považuje za knihu pro slabé a nemocné.

nepotřeboval dokonce ani postavy kněží. Důležité pro něj bylo otevřené srdce a niterná víra, nepotřeboval intelektuální pohled na svět. Mluví o univerzální lásce mezi všemi lidmi a o odpouštění hříchů. Ježíš sám sebe považoval za Syna Božího, který musí hlásat jeho slovo o jednotě Boha a člověka.

Kristus nepopírá svět, mluví pouze o niterných věcech. Nikdy nechtěl, aby byla víra dokazována – musí se cítit a poté následovat. Tato Ježíšova víra se nehádá, nezná zlost – sama sobě je svou odměnou. Ke svému potvrzení nepotřebuje konání zázraků, ona sama je zázrakem.

Ježíš hlásá o Božím království, které si každý člověk nosí ve svém srdci. Svým učením ukazuje věčný život, který není nijak přislíben, ale je v nás samých, v naší lásce k bližním. Ukazuje všem, jak se musí chovat, pokud se chtějí cítit věčnými.

Nietzsche odmítá Ježíše jako Syna Božího. Považuje ho za jemného člověka, který není schopný čelit životu. Na druhou stranu oceňuje Ježíšovu snahu o to, vyhýbat se všem soudům a předsudkům. Dokonce ho považuje za ničitele judaistické morálky. „*Ježíš říkal svým Židům: ‚Zákon byl pro pacholky – milujte boha, jako já ho miluji, jako jeho syn! Co je nám božím synům po morálce.‘*“¹⁴

Podle Nietzscheho byl Ježíš pouze naivní člověk, který prahnul po lásce, a protože zjistil, jak ubohá je lidská láska, musel vynalézt boha, který je sám o sobě schopností lásky. Nakonec zemřel za svou vlastní vinu (neuznává to, že by se Ježíš obětoval a zemřel za vinu jiných). Zatímco Ježíšův postoj Nietzsche chápe a částečně mu i rozumí, pro apoštolskou víru porozumění nemá. Nejhorší křesťanské myšlenky pak podle Nietzscheho má na svědomí především apoštol Pavel.

¹⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1996. ISBN 80-85974-12-6, s. 80

3.3 Pavel z Tarsu

Apoštol Pavel neboli Pavel z Tarsu se osobně nikdy s Ježíšem Kristem nesetkal, dokonce byl oddaným Židem, který pronásledoval první křesťany. Na jedné ze svých misijních cest do Damašku se však obrátil ke křesťanství a stal se jednou z nejvýznamnějších biblických postav. Je i spoluautorem Nového zákona.

Podle Nietzscheho je právě Pavel zodpovědný za konflikt mezi judaismem a křesťanstvím. Pavel vymyslel pojmy jako poslední soud, hřích, trest či onen svět. Ježíšovu víru v blaženost, která se skrývá v čistých srdcích, změnil na víru v blaženství, které se nachází až v posmrtném životě – udělal z blaženosti budoucí odměnu. Přítomný čas, který prožíváme v tělech, je podle Pavla plný hříchů, pouze posmrtná budoucnost v království božím po boku Krista je světlá a čistá. Tato světlá budoucnost se však týká pouze těch, kteří se kají ze svých hříchů a přijímají Krista jako svého spasitele, který se obětoval za jejich viny – apoštolská víra vyzvedává Ježíše do nedosažitelných výšin a v jejím centru je Kristovo zmrtvýchvstání. Vykoupení a spása se stávají také hlavním tématem Nového zákona.

Pavel se již nezabývá Kristovou vírou jako takovou, ale osoba Ježíše se stala předmětem a náplní apoštolské víry. Zatímco Ježíš se od ostatních odlišoval především svým jednáním, ostatní křesťané dělají to, co ostatní – nenávidí a odsuzují. Pavel změnil Ježíšovu praxi čistého srdce na církev, která je upnutá k zázrakům, a jako nástavbu vymyslel morální systém odměn a trestů.

3.4 Charakteristika křesťanství

Podle Nietzscheho existuje několik náboženství pro slabé a choré. Nejznámějšími jsou buddhismus a právě křesťanství. Buddhismus je však realističtější, protože si pokládá objektivnější problémy. Chce klid, mírnost, a proto se na rozdíl od křesťanství brání jakékoli agresi a pomstě vůči lidem jiného smýšlení.

Křesťanství je v podstatě přehodnocením všech antických hodnot. Myšlení Řeka a křesťana se liší hned v několika důležitých otázkách o světě a o vztahu člověka ke světu. Např. v otázce stvoření světa – zatímco v Řecku se věřilo, že svět vznikl postupným úpadkem duchovního světa, podle křesťanů bylo všechno stvořeno bohem a z ničeho. Řecký Bůh byl mimo dobro a zlo – mohl tedy lidem pomoci, ale stejně tak i ublížit, křesťanský Bůh je naopak milostivý a dobrý, nemůže lidem škodit. V antice se lidé snažili spíše udržet stávající stav, protože budoucnost neviděli pozitivně. Křesťané naopak vidí svou spásu a vykoupení v budoucnosti, až po smrti.

Obrácení antických hodnot spočívalo v tom, že z bohatých lidí udělali křesťané automaticky ty, jež jsou bezbožní a zlí, a naopak pouze chudý je dobrý. Křesťanství předpokládá existenci dvou odlišných světů. Prvním světem je morálně správný, transcendentní svět. Druhým je náš smyslový svět, který je špatný a plný hříchu. Z tohoto dualismu čerpalo křesťanství svou sílu.

Křesťanství tvrdí, že člověk sám neví, co je dobré, a proto je zapotřebí Boha, který jediný ví, co je dobré a co špatné. Bůh je garantem absolutní morálky, o které se nesmí pochybovat. Tento mravní řád existuje jednoduše provždy. Bůh je souhrnem všeho dobra, je dobro samo o sobě, proto nemohl stvořit špatný svět. Z toho vyplývá, že svět byl stvořen jako dobrý, ale časem se zkazil hříchem lidí. Hříchem je myšlena neposlušnost vůči Bohu a božskému zákonu. Na dodržování božských pravidel dohlíží církve reprezentována kněžími.

Křesťanství považuje pozemský život za bolestný, protože je plný práce a boje. Pokud chce jedinec žít správně podle křesťanských přikázání, musí se nutně vzdát své hrdosti a síly. Za jediný správný život naopak bere posmrtný život v božím království, přičemž tímto životem můžeme být obdařeni pouze z boží milosti.

Křesťanským představitelům se nejvíce hodí lidé bez vlastního názoru a hloupí lidé, kteří se nejlépe ovládají. Proto už v dobách rané křesťanské církve byli často pronásledováni zástupci inteligence.

Nietzsche také několikrát zdůraznil, že se křesťanství zabývá pouze imaginárními věcmi – Bohem, duší apod., místo toho, aby se zabývalo realitou. Další problém spatřuje Nietzsche v tom, že si křesťanství nedovede dělat legraci. Dokonce zakazuje, aby se některým věcem lidé smáli. Pro něho smích plní velmi důležitou funkci očištění od vnitřních tlaků, proto je pro něj takovýto požadavek naprosto nesmyslný.

S nástupem křesťanství se do popředí dostal člověk, který je slabý, vše je zmorlizované a pesimistické. Přidalo se ke všemu nízkému a nemocnému, naopak silní jsou bráni jako zlí a opovrženíhodní.

3.5 Otrocká morálka

3.5.1 Dobré a zlé

Původní protiklad z panské morálky dobrý – špatný se v křesťanské morálce mění na protiklad mezi dobrý a zlý. Za dobrého je považován člověk slabý, soucitný, trpělivý a poslušný (z toho důvodu jí Nietzsche nazývá morálkou otrockou). Dobré je vše to, co prospívá stádu. Zlý je naopak ten, kdo nahání strach svou silou, egoismem a vládychtivostí.

V minulosti vždy vládlo jen pár šťastných jedinců, většina se musela podřizovat a sloužit silným. Z tohoto důvodu je v každém člověku zakořeněna jistá poslušnost (stádní instinkt je děděn z generace na generaci, nakonec není nikdo, kdo by poroučel). Stádo ale nemůže existovat bez nějakého vedení. Proto vznikají instituce, které je vedou – nejvýznamnější institucí ovládající stádo je církev.

Nejvyšším cílem otrocké morálky je štěstí stáda. Z tohoto důvodu se nejdůležitějším stává pocit bezpečí, jistoty a rovnosti všech, tím se však projevuje slabost člověka. (Nietzsche namítá, že i z tohoto důvodu nemohou lidé otrocké morálky růst, protože ke svému růstu člověk potřebuje nátlak a nebezpečí přicházející zvenčí).

Lidé otrocké morálky jsou lidmi reaktivních sil, proto je pro ně typická poslušnost a zdržování se jednání. Pro tyto lidi je pohodlné, když někoho mohou poslouchat a sami nemusí činit žádná rozhodnutí. Poslušnost je zbavuje utrpení a nejistot. Tito lidé nesmí nikomu ubližovat, musí být mírní a soucítit se vším nemocným a slabým. Právě bezmocnost, soucit, skromnost, zkrátka vše, co ulehčuje život trpícím, je považováno za největší ctnosti. Tyto ctnosti jsou podle Nietzscheho pravým důvodem degradace člověka. „*Ctností je jim to, co činí skromným a krotkým: tím z vlka udělali psa a i z člověka nejlepší domácí zvíře v službách člověka.*“¹⁵

Nietzsche říká, že tato stádní morálka nevzniká spontánně, ale rodí se jako druh pomsty vůči silným lidem. Vše špatné si nízcí lidé pamatují a vyčkávají na vhodný okamžik pro svou pomstu. Slabý člověk považuje silného za „zlého o sobě“. Vše, co by nějak mohlo člověka povýšit nad stádo, je nazýváno zlým. Jazyk slabých je plný vedlejších úmyslů.

Původ vykupitelských náboženství (a tedy i křesťanství) je v tom, že lidé dědí po svých předcích představu o dobru a zlu. Vůči předkům mají pocit dluhu, který musí splatit. Aby však mohli dluhy vyrovnat, musí se zřítí plodů země. Proto se křesťanství snaží zlikvidovat vášně a touhy. Všechny pudy jsou považovány za vzpouru proti Bohu. To se Nietzschemu přičítá, jelikož považuje pudy a vášně za podstatu života a zdravé morálky.

Princip rovnosti je u stádní morálky, jak již bylo řečeno, velmi důležitý. Proto jsou zapotřebí obecné, objektivní hodnoty, na kterých se všichni shodnou a nikdo je nebude zpochybňovat. Existují tedy hodnoty dobra a pravdy, které jsou obecně platné a nezpochybnitelné. Tyto hodnoty jsou v podstatě uvědoměním si, že existuje rozdíl mezi tím, co je a co by mělo být. Přestává se řešit hodnotící osoba – hodnocení již není subjektivní interpretací. Tím, že subjektivita je v podstatě zrušena, určité druhy chování a rozhodování jsou automaticky považovány za špatné, zlé.

¹⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-79-4, s. 155

Přesunutím pravdy a dobra mimo náš svět, do světa přesahujícího (Božího království) je znehodnocen náš pozemský život. „*Idealismus dělá z člověka rozeklanou, nešťastnou bytost, která opovrhne tělem, s nímž je však jeho duše spjata, a chce z tohoto vězení uniknout.*“¹⁶ Křesťanská morálka je známá také tím, že sama sebe považuje za jedinou správnou morálku, a proto nestrpí, aby existoval i jiný mravní řád.

Člověk, který je uvězněn ve svých zadržovaných emocích a touhách potřebuje nějaký ventil, a protože podle stádní morálky nesmí ubližovat jiným, začal ubližovat sám sobě – toto sebemrškačství nazval špatným svědomím.

3.5.2 Špatné svědomí a vina (hřích)

Špatné svědomí se objevuje, když se emoce a instinkty, které by se měly vybijet ven, začnou obracet směrem dovnitř, kde působí bolest. Utrpení je všude kolem nás. Aby ho slabí unesli, musí dostat utrpení nějaký smysl, musí být odůvodněno. Proto začíná být interpretováno jako trest za naše viny. A protože, jak bylo řečeno, špatné svědomí působí bolest, je vyhledáváno, aby nás očistilo od našich hříchů. Náš život může být nově vykoupen pouze bolestí.

Špatné svědomí je nemoc, kterou lidstvo onemocnělo pod vlivem společnosti, je to stydění se za své štěstí. Tato „nemoc“ přichází ve chvíli, kdy nejsme schopni být odpovědni za své minulé skutky – tzn., nejsme schopni slibů, protože slibovat může pouze silná osoba, která se umí zaručit za své jednání.

Špatné svědomí úzce souvisí s pocitem viny – když se cítíme za něco vinní, máme špatné svědomí. Vina se poprvé objevuje ve vztahu mezi věřitelem a dlužníkem.

V tomto vztahu jde o to, že dlužník ručí něčím pro něj cenným a to pro případ, že nebude moci splácet. Často se stávalo, že dlužník ručil svým vlastním tělem. Když nedodržel úmluvu, mohl ho věřitel týrat a způsobovat mu

¹⁶ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, c. d., s. 80

tak bolest. Proto je vina spojena s bolestí. Z působení bolesti druhému získal věřitel jisté uspokojení a pocit moci.

Tento pocit získané moci z působení bolesti je hluboce zakořeněn v lidské přirozenosti. Postupné moralizování však způsobilo, že se člověk za tyto své pudy začal stydět a potlačovat je. S křesťanstvím také úzce souvisí představa o věčném trestu, který se nedá splatit.

Pocit viny tedy vzniká ze vztahu mezi dlužníkem a věřitelem. Člověk začal hodnotit, srovnávat ceny. Z tohoto také vznikl nejstarší a nejzákladnější kánon spravedlnosti, tj. že vše má svou hodnotu, cenu a tato cena se dá vždy nějak splatit.

3.5.3 Spravedlnost a původ trestu

Historikové se dodnes přou, kde hledat původ spravedlnosti. Mnozí z nich si myslí, že spravedlnost vznikla na území resentimentu (o lidech resentimentu bude pojednávat následující kapitola). Podle Nietzscheho je tato myšlenka směšná, jelikož podle něho je opravdové spravedlnosti schopen pouze aktivní a silný člověk, nikoli slabí lidé resentimentu, kteří vymýšlejí zákony ve jménu spravedlnosti pouze proto, aby omezili osobní svobodu, a to především v subjektivním hodnocení. „*Hle, dobří a spravedliví! Koho nenávidí nejvíce? Toho, kdo jejich desky hodnot láme a zláme: zločince: – to však je ten, kdo tvoří.*“¹⁷

Ti, kdo se chovají protizákonně (nespravedlivě), zaslouží trest. U trestu se automaticky předpokládá, že byl vynalezen proto, aby trestal špatné chování, aby způsobil nějakou újmu tomu, kdo se zachoval nemorálně. Podle Nietzscheho to není pravda, protože nemůžeme vzít účel nějaké věci a dát jí jako její počátek.

U trestu se mají posuzovat dvě věci – zaprvé to, co se nemění, je trvalé (zvyk, obyčej) a zadruhé to, co je proměnlivé (smysl a účel). Onen trvalý faktor, procedura, zvyk je většinou starší než její využití pro potrestání. Smysl

¹⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, c. d., s. 18

a účel trestu je proměnlivý, jelikož jich existuje spousta např. izolace nebezpečného jedince či náhrada škody poškozenému.

Pro Nietzscheho nemá trest hodnotu, kterou u něj předpokládá většina lidí, tedy, že vyvolává špatné svědomí a napravuje zločince. Nietzsche si myslí, že zločince pouze zoceluje. Nutí je zlepšovat jejich dovednosti, aby jim jejich chování příště prošlo a oni nebyli znovu potrestáni. Trest tedy dělá lidi opatrnější a vychytralejší, nikoli lepší. Nietzsche ho považuje za převlečenou pomstu, nikoli za symbol spravedlnosti. „*Trest, totiž, takovéto jméno dává si pomsta sama: lživým slovem a přetvářkou si utváří dobré svědomí.*“¹⁸

3.6 Resentiment

„*Choří to byli a odumírající, ti pohrdali tělem i zemí a vynalezli věci nebeské a spásné krůpěje krve... Svě bídě chtěli utéci, a hvězdy jim byly příliš daleko. I vzdychali: ‚Ó kdyby byly nebeské cesty, po nichž bychom se vplížili do jiného jsoucna a blaha!‘ – tu si vynášli své plíživé vpády a krvavé lektvary!*“¹⁹

Takto popisuje Nietzsche resentment, tedy lid otrocké morálky. Tito lidé vyšli po dlouhém boji s aristokracií jako vítězové a ihned začali měnit dosud platné morální hodnoty. Člověk resentimentu není slabší než aristokrat, jen nevyužívá svých potencionálních možností. Nedokážou totiž aktivně prožívat své reakce – reaktivní síly se dostávají nad aktivní síly.

Lidé resentimentu mají svou paměť přeplněnou všemi možnými paměťovými stopami – porouchala se jim totiž jedna velmi důležitá a pozitivní schopnost, a to funkce zapomínání. Zapomínání je aktivní schopnost. Když přestane fungovat, člověk nemůže na nic zapomenout, a proto nemůže aktivně reagovat na nic nového. Člověk resentimentu chce přestat reagovat, protože bolest, kterou zažil, ho natolik ochromila, že se dobrovolně vzdal reagování na ní i na cokoli ostatní. Uložené paměťové stopy v sobě obsahují nenávist a touhu po pomstě.

¹⁸ Tamtéž, s. 128

¹⁹ Tamtéž, s. 27

Lidé resentimentu mají několik výrazných rysů: 1) jsou neschopní cokoli respektovat nebo milovat; 2) jsou pasivní – i když oni sami milovat neumí, touží po tom, aby někdo miloval je. Když je nikdo nemiluje, berou to jako zradu a důkaz toho, že svět je ošklivý a špatný; 3) neustále obviňují druhé a svalují na ně vlastní chyby a odpovědnost za špatné věci. Tito lidé potřebují, aby ostatní byli zlí. Sami sebe dávají k nim do protikladu, jako ty dobré.

Resentiment, to je množství slabých, kteří porazili silné a vládnou (každá slabost se totiž jednou chce stát silou). To se mohlo podařit jen tak, že vše pozemské bylo prohlášeno za nedůležité, a že to podstatné je až v transcendentním lepším světě. Silný, vládnoucí pán je prohlášen za zlého o sobě – slabost se začíná brát jako ctnost. „*Věru, často jsem se smál slabochům, kteří si namlouvají, že jsou dobří, protože mají chromé hnáty!*“²⁰

Svou touhu po pomstě nazývají spravedlností a bezmoc je maskována jako dobrotivost. Zvítězili tak vlastně pomoci lži. Lidé resentimentu se tak moc bojí síly, že se za každou cenu snaží člověka spoutat a zkrotit, což se jim daří.

Avšak je proti přírodě, chtít po síle, která je člověku vrozená, aby se jako síla neprojevovala. Nietzsche tuto situaci vystihuje v Genealogii morálky v příkladu jehňat a dravců. Podle resentimentu jsou dravci zlí a jehňata dobrá, vychází přitom z toho, že dravec si může vybrat, zda bude silný nebo slabý. „*Požadovat od síly, aby se neprojevovala jako síla, aby nebyla vůlí přemáhat, vůlí porážet, vůlí panovat, žízni po nepřátelích a odporu a triumfech, je stejně pošetilé jako žádat od slabosti, aby se projevovala jako síla.*“²¹ Kdyby tomu tak skutečně bylo, měla by jehňata právo soudit dravce za to, že jsou silní a tudíž zlí. Opět se tedy potvrzuje myšlení resentimentu – síla je zlá a ten, kdo se zdráhá zraňovat, je dobrý. Směr resentimentu se postupně mění, a to s příchodem postavy asketického kněze.

²⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, c. d., s. 107

²¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*, c. d., s. 32

3.7 Askeze

3.7.1 Asketický kněz

Asketický kněz je tím, kdo mění směr resentimentu. Všichni, kdo trpí, hledají původ svého utrpení. Kněz je právě ten, kdo říká, že vina již nesmí být více viděna u druhých ale u nás samých – my sami jsme vinní. To právě on vymyslel pojem hříchu. Nejde mu tedy o to, aby utrpení člověka nějakým způsobem snižoval, spíše ho přesměrovává.

Kněz je vůdcem resentimentu. Lidi otrocké morálky usměrňuje a vede. On sám disponuje vůlí k moci a na stranu úpadku se dal pouze proto, že poznal, že se v něm skrývá obrovská moc, kterou chce využít ve svůj prospěch.

Kněží tvrdí, že pomáhají všem bezmocným a trpícím, ale již neříká, že nejprve musí někoho srazit dolů a až potom mu nabízí svou pomocnou ruku (léčí nemoci, které on sám způsobuje a rozšiřuje mezi lid). Učí lidi resentimentu, jak se s životní bolestí vyrovnat a žít s ní. Proto vymýšlí několik léků, které mají pomáhat snášet utrpení.

Prvním lékem proti utrpení ze života, je vyhýbání se všem emocím a přáním, tzn. držet si duchovní rovnováhu. Druhým lékem je mechanická činnost, pro tu je nejdůležitější poslušnost. Dalším způsobem je působení radosti druhým a to především nejrozličnější formou pomoci. Posledním druhem léku proti utrpení je stádní organizace. Zajímavé je, že zatímco slabí jedinci inklinují ke sdružování, protože v organizaci mají pocit bezpečí, tak silní lidé se od organizace snaží oprostit, protože je brzdí.

Jak bylo řečeno, kněz hledá hříšnost a snaží se s ní bojovat, problém ale je, že umí probudit pocit viny i u těch, kdo vinní nejsou. Nejznámějším příkladem jsou nechvalně proslulé procesy s „čarodějnicemi“. Největším úkolem asketického kněze je však šířit asketické ideály, které tvoří kostru křesťanského myšlení a hodnocení.

3.7.2 Asketické ideály

Asketické ideály jsou základem, na kterém stojí křesťanské smýšlení o světě a o lidském životě (asketické myšlení v mírně pozměněných formách využívá většina světových náboženství). Tento druh žití je podle Nietzscheho obrácení se zády k samotné podstatě života.

Asketický život je život bez světských požitků. Asketa se vzdává smyslových věcí, aby dosáhl vyšší úrovně duchovního života. Život je pro ně prokletím, proto proti němu neustále hledají námitek. Odmítají radosti a krásy smyslového života. „*Křesťanství dalo Ěrótovi napít jedu: – sice jím nezhyňul, ale zdegeneroval, ve hřích.*“²² Askeze je radost z tyranizování sebe sama, je to potlačení své přirozenosti. Nejvýznamnějšími asketickými ctnostmi je cudnost, pokora a chudoba. „*Život jest jen utrpením – tak říkají jiní a nelžou: jen se starejte, aby vás již nebylo! ... „Rozkoš je hřích – tak říkají jedni, kdož káží smrt – „pojďme stranou a neplodme děti!“*“²³

Skrze asketické ideály se svět stává špatným a nesnesitelným a je právě úkolem asketického kněze, aby lid resentimentu (tedy lid otrocké morálky) naučil s tímto velkým životním utrpením žít.

Na druhou stranu si je Nietzsche vědom toho, že askeze může být i prospěšná, pokud je vedena vůlí. Různé pusty např. jsou prospěšné v tom, že si udržujeme požívačnost. V protikladu k pústům jsou náboženské svátky obvykle plné hojnosti.

Ani náboženství nemusí být za všech okolností špatné. Pokud je používáno k výchově, nevládne samo ze sebe, ale vede ho osoba filosofa, má náboženství pozitivní vliv na vývoj lidí. Náboženství totiž dokáže všechnu nízkost a každodennost ospravedlňovat. Dokáže taky učit lidskému sebeovládání.

Špatná náboženství, ke kterým podle Nietzscheho patří právě i křesťanství, dehonestuje moc. Nakonec lidé začnou přehodnocovat svůj

²² NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*, c. d., s. 80

²³ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, c. d., s. 39

pohled na svět a odhalí náboženství jako konstrukt. Bůh je zničen vlastní morálkou, čímž padá obecná platnost nejvyšších hodnot a objevuje se nihilismus.

4. Přehodnocení všech hodnot

Podle Nietzscheho lidský vývoj nesměruje k lepšímu a pokrok, o kterém se neustále mluví, je pouhou iluzí. Dnešní člověk není na tak vysoké úrovni, jako byl např. renesanční nebo dokonce antický člověk. Staletí výchovy způsobila, že se člověk zbytečně uskromnil a zmenšil. Člověk je, jak říká Nietzsche, zvíře, které zbloudilo v tom, že neposlouchá své instinkty. Na druhou stranu léta podřízenosti a stejnorodosti způsobila, že se mezi lidmi začínají objevovat jedinci, kteří se nebojí ukazovat svou individualitu. Náboženství a s ním spojená morálka začíná být postupně nahrazována vědou.

4.1 Nihilismus – „Smrt Boha“

„Bůh je mrtev! Bůh zůstává mrtvý! A my jsme ho zabili! ... To nejsvětější a nejmocnější, co svět dosud měl, to vykrvácelo pod našimi noži...“²⁴

Křesťanské dogma zaniká kvůli vlastní morálce. Bůh zemřel kvůli svému soucitu k lidem. *„Takto kdysi ke mně promluvil d'ábel: ‚I bůh má své peklo: tím jest jeho láska k lidem.‘ A nedávno jsem od něho zaslechl toto slovo: ‚Bůh je mrtev, svým soucitem s lidmi zemřel bůh.‘“²⁵* Miloval slabé a nemocné reaktivní lidi, kteří však nesnesou žádnou vyšší hodnotu. Tito lidé zardousili Boha tím, že sebe staví na místo, které dříve patřilo jemu, a tím se stávají ateisty. Bůh jako nejvyšší hodnota ztrácí svou sílu, umírá a s ním musí zemřít i všechny transcendentní hodnoty, které dávaly smysl, pouze když byly k němu vztažené. Křesťanská morálka musí skončit a má být nahrazena jiným mravním ideálem. Musí dojít k přehodnocení všech hodnot.

Smrt Boha vzbuzuje v lidech úzkost, protože si uvědomují, že mnoho věcí, které byly důležité pro každodenní život, musí zemřít společně s ním, např. již zmiňovaná morálka. S koncem Boha se dá vyrovnat několika způsoby, které jsou ale špatné. Prvním je zachovávání náboženství bez Boha. Druhým je

²⁴ Cit. dle HRBEK, Mojmir. „Smrt Boha“ v Nietzscheově filosofii, c. d., s. 102

²⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, c. d., s. 80

ateismus, který nemá potřebu sebepřekonávat se a posledním způsobem je nihilismus.

Nihilismus je konec víry v absolutní hodnoty a s tím spojený rozklad morálního světa. Člověk po dlouhé době, kdy klamal sám sebe, procitne a zjistí, že plýtvá svými silami pro nic. Toto „nic“ se v křesťanství pojmenovává slovem Bůh. Začne se sám před sebou stydět.

Nihilismus je doba, kdy začneme chápat, že všechna morální pravidla spojená s Bohem končí, a to lidi mate a děsí. Člověk je najednou ztracen ve světě, který již nemá žádný vyšší účel, neexistuje již žádné nejvyšší dobro samo o sobě. Život ztrácí smysl, lidé náhle nevědí, kam mají směřovat a co má být jejich cílem. Nihilismus je přechodem. Musí být překonán a překonán bude ve chvíli, kdy lidé začnou svět chápat nikoli jako opuštěný Bohem, ale jako nový svět tvořících lidí. Jedině tím, že se lidé ukázní, je možno nihilismus porazit. Toto ukáznění spočívá v tom, že se lidé již nevyhýbají úzkosti spojené se smrtí Boha, ale berou na sebe úkol, který dlouhá léta patřil právě Bohu, tedy tvoření hodnot a smyslů všech věcí.

Nietzschemu záleží především na tom, aby se zachovalo toto nové poznání o tom, že svět nemá žádný smysl ani cíl. Jelikož byl Bůh v rozporu s lidskou svobodou, teprve jeho smrt znamená úplné a absolutní osvobození lidské vůle. Člověk již nemusí dělat to, co se mu přikazuje. Teď věci činí pouze kvůli tomu, že něco sám chce.

Se smrtí Boha padá výklad o dvou světech, ve kterém bylo vše pozemské považováno za zdánlivé, a pouze transcendentní svět byl ten pravý. Nyní se vše navrácí do lidského pozemského bytí. Nietzsche však touží po nějakém Bohu, proto tvoří nového člověka – nadčlověka. „*Jsou mrtvi všichni bozi: teď chceme, aby živ byl nadčlověk.*“²⁶ Začíná nový věk nových bohů, nadlidí. Aby však mohl být stvořen nadčlověk, je zapotřebí vůle k moci.

²⁶ Tamtéž, s. 69

4.2 Vůle k moci

Existuje vůle silná a slabá – čím větší je tlak zvenčí, tím silnější výsledná vůle je. I z tohoto důvodu je podle Nietzsche nesmyslné vyhýbat se násilí a celkově vzájemnému zraňování. Nejen, že by se bez tohoto tlaku nemohla vyvinout silná vůle, ale také proto, že by to bylo popření samotného života, který je plný zraňování a bolesti.

Život je vůlí k moci. Vůle k moci je nejen vnitřní síla, která člověku umožňuje tvořit vlastní hodnoty, ale také něco nelidského – je to všechna působící síla vesmíru. Pomocí vůle k moci neobjevujeme něco, co by bylo předem dané a neměnné, není to poznání, ale tvoření. Je to plodící síla. Všemu živému jde především o to, aby projevovalo svou sílu, jedním z nejvýraznějších důsledků je pud sebezáchovy.

Vůle je velmi důležitá, protože určuje vztahy mezi silami, jejich vzájemné působení (vztah nadřazené a podřazené síly) a také jejich kvalitu. Je to základna všech afektů, pocitů a vášní. Řídí organický i anorganický svět.

Vůle k moci nechce moc. Moc je ve vůli něčím, co nelze jasně vyjádřit. Díky moci může vůle udávat hodnoty, přičemž o pořadí hodnot rozhoduje množství moci, které v konkrétní vůli je.

Vůle je tedy tím, co hodnotí, a něco, co neustále chce, ona sama není předmětem hodnocení. Může ovlivňovat pouze ty věci, které vnímá, a působit může jen na jinou vůli, nemůže působit na hmotu. Každý splněný cíl je pro ni pouze odrazovým můstkem k dosahování dalších cílů.

Člověk je vůle a podstatou každé vůle je, že vytváří hodnoty. Člověk ale pod vlivem křesťanství sám sebe dlouho nechtěl vnímat takového, jaký je, odmítal svou sílu.

Vůle je radost, osvobozuje od bolesti. Je také projevem schopnosti podněcovat a poroučet. Je to síla, která krotí protikladné vášně a pudy člověka. Mezi těmito vnitřními protiklady vzniká velké napětí, které vůle nechce zničit (bez tohoto napětí by neexistovaly silné city a velká síla), ale vytváří z něj tzv. vůli k vládě.

Pro vznik samotné vůle je nejdůležitější podmínkou svoboda. Existence Boha odporuje lidské svobodě, protože Bůh lidskou tvůrčí svobodu omezuje svou vlastní svobodou, proto se člověk skutečně neomezeným a volným stává až se smrtí Boha.

Každá lidská vůle potřebuje svůj cíl, protože jak již bylo řečeno, vůle je chtění a chtít musíme něco. „*Chtění to jest, jež osvobozuje: toť pravá nauka o vůli a svobodě.*“²⁷ Pokud chceme nic, prázdno, směřuje vůle k nihilismu.

Podle Nietzscheho je nejvyšší čas, aby byla stará metafyzika nahrazena tzv. filosofií vůle. Ta se má řídit dvěma základními principy – tj. že vůle je radost a že v okamžiku, kdy něco chceme, tak tvoříme.

Pokud máme vůli k moci, stáváme se nečasovými. Mezi nečasovými lidmi se pak objevují tzv. géniové, od kterých je pak už jen kousek k nadčlověku, tedy k nejvyššímu cíli, kterého má lidstvo dosáhnout.

4.3 Nadčlověk

Příchod nadčlověka je možný pouze díky smrti Boha. Člověk totiž přestává mluvit k Bohu, ale obrací se k jiným lidem. Skrze vůli k moci získal vývoj lidstva svůj cíl a smysl. Tímto cílem je právě příchod nadčlověka.

Tím, že skončila platnost všech morálních hodnot, nastává nebezpečí rozkladu a zubožení lidstva. Na lidech je jediná věc, která je hodna lásky a tou jest, že jsou přechodem mezi zvířaty a nadčlověkem. „*Hlásám vám nadčlověka. Člověk je cosi, co má býti překonáno.*“²⁸

Přeměna člověka v nadčlověka není žádnou biologickou změnou, jde pouze o přeměnu svobody. V každém člověku je přítomen obraz nadčlověka. Aby se však tento obraz probudil, musí být člověk podroben zdrcující kritice, protože pokud chceme nejvýše (tj. k nadčlověku), musíme se nejprve dostat na

²⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, c. d., s. 77

²⁸ Tamtéž, s. 9

úplné dno. „*Velké epochy našeho života leží tam, kde získáme odvahu překřtít své zlo na to nejlepší, co máme.*“²⁹

K vypěstování nejvyššího člověka je potřeba nerovnosti práv a přítomnost stádních lidí. Tito lidé totiž nutně potřebují pána, někoho, kdo je bude vést. Ten někdo je génius, předchůdce nadčlověka. Génius vzniká rozdíráním svých vnitřních vášní a jejich následným uvolňováním do sebe sama. Je v podstatě velikou silou, která vyvolávala tak velké napětí, které nakonec vedlo k jeho stvoření. Je obsažen v umělecké tvorbě, je smyslem a cílem kultury. Génius je vychovatelem masy. Od většiny se neliší ničím bytostným, ale pouze tím, že na rozdíl od masového člověka, který je skrytý pod maskami, on je božsky odhalený.

Génius je autonomní jedinec, který má nadlidské poslání, proto mu je přiřknuta absolutní hodnota, které musí být vše ostatní obětováno. Právě díky tomu, že je považován za něco absolutního, často podléhá jakémusi rysu zbožštění. Projevuje se dlouhou vůlí, která mu umožňuje slibovat. Lidé k němu chovají úctu a mají k němu důvěru. Objevují se v něm vlastnosti, které byly dříve přisuzovány Bohu a nyní je potřeba vrátit je do života.

Géniové jsou nečasoví, to znamená, že nejsou žádným pokračováním nějakého procesu. Teprve z génia je díky přemíře dobra i zla v něm obsaženém, zrozen nadčlověk, smysl a cíl budoucnosti. „*Nadčlověk je smysl země. Vaše vůle necht' dí: nadčlověk budiž smysl země!*“³⁰

Nadčlověk je mocný a šťastný, a to i přestože a možná právě proto, že má nejobtížnější úkoly. Je něčím novým – myslí i cítí jinak, než obyčejní lidé. Sám sebe umí překonávat, překračovat, protože má silnou vůli k moci. Navrací zpět do života vše, co podle křesťanské morálky náleželo do transcendentního světa. Uvědomuje si svou konečnost, ale i s touto krutou pravdou se umí smířit, dokáže se totiž postavit všem ztrátám a utrpením, protože ví, že ho zocelují.

²⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*, c. d., s. 73

³⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, c. d., s. 10

Je tvrdý, chladný, nepotřebuje a nechce soucit, je osamocený. Neohlíží se na názory jiných, potřebuje pouze někoho, kdo by mu sloužil. Skrývá v sobě velké množství jak nízkých tak vysokých pudů a vášní a je si těchto protikladů uvnitř sebe vědom. Je spravedlivý, jeho city, ať už láska nebo nenávist, jsou hluboké. Je zákonodárcem, je soudcem a zároveň i souzeným. Čím je větší a geniálnější, tím je také hrůznější – s velikostí jde totiž ruku v ruce i hrůza, nemůžeme je od sebe oddělit.

Hodnotu a důležitost nadlidí nemůžeme posuzovat podle jejich veřejného užitku, musíme na ně nahlížet jinak, jsou budoucností lidstva. Nadčlověk ví jak o smrti Boha, tak o tzv. věčném návratu téhož.

4.4 Věčný návrat téhož

Věčný návrat téhož je Nietzscheova teorie, ve které je smazán rozdíl mezi minulostí, přítomností a budoucností. Čas je věčný, střed času je všude. Věčný návrat téhož učí člověka nebrat definitivně časové rozdíly „kdysi“, „dnes“, „zítra“, i když nám intuice radí, že co bylo včera, není dnes, a co je nyní, nebude zítra. „*Jsou-li minulost a budoucnost myšleny jako věčnost, pak musí být obě myšleny jako celý čas s veškerým možným obsahem času ... věčnost minulosti vyžaduje, aby se již událo všechno, co se udát může.*“³¹ Jestliže je minulost nekonečná, vše se již nutně muselo udát, protože nekonečná minulost nutně musí obsahovat vše, co se může kdy stát, proto v ní nemůže nic chybět a vše se tedy již muselo odehrát. To tedy znamená v podstatě to, že náš současný život se již udál a je tedy opakováním, přičemž nebyl žádný takový náš život, který by nebyl opakováním, protože opakování nevzniká až v čase, ale je časem.

Nietzsche odsuzuje dějinné vědomí, které bylo podle něho příčinou toho, že se morálka tak dlouho udržovala na světě. Dějinné vědomí je totiž jakási schopnost pamatovat si. Právě paměť je pro člověka darem, ale

³¹ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, c. d., s. 102

i prokletím, protože díky ní je každý jedinec neustále zatížen svou vlastní minulostí, všemi rozhodnutími, které udělal, vším, co se mu stalo. Tím se také člověk liší od zvířat. Zvířata totiž nemají k času žádný poměr, rozvrh, uvědomují si pouze přítomný stav, zatímco člověk, nejen že si je vědom své minulosti, ale také má cíle, tedy budoucnost.

Lidé se musí naučit zapomínat, ne proto, aby mohli zapomenout na to, čím byli dříve, ale aby se mohli zpřítomnit, žít daným momentem. Určité vzpomínání je na druhé straně velmi důležité, protože náš pohled do minulosti na nás samé, nás definuje pro přítomnost i možnou budoucnost. Jednoduše řečeno, naše minulost nás utváří pro přítomnost a budoucnost, proto na ní nesmíme zapomenout úplně, pouze občasně.

Nietzsche odmítá obecný historický proces jakožto fikci, dějiny jsou podle něho cyklickým procesem. Své učení o návratu téhož staví do kontrastu proti křesťanskému učení o vykoupení. Prvním prorokem věčného návratu byl Zarathustra.

Nietzsche viděl budoucnost optimisticky, protože věčný návrat mění negativitu. Principem lepší budoucnosti je umění, které sice nijak nepomáhá a neuklidňuje, ale podněcuje naše touhy a naše chtění.

Podle Nietzscheho neexistuje jeden výklad minulosti, tak, jak nám ho předkládají např. encyklopedie a kroniky, ale názor na minulost je relativní, tedy, že existuje tolik pohledů na ni, kolik je lidí. *„Lidé pohlíží na svět způsoby, které odpovídají účelům, jimiž se řídí.“*³²

Nietzsche rozlišuje tři druhy historie, 1) monumentální, která se zaměřuje na životy slavných osobností a navádí lidi směrem do budoucnosti, 2) antikvární, která má za úkol vzbudit v lidech úctu ke všemu minulému a naopak odmítá vše přítomné a 3) kritická, která se snaží zničit historii, aby mohl člověk svobodně žít v přítomnosti.

³² WHITE, Hayden. *Metahistorie*, c. d., s. 428

Nietzschova představa dějin, jak již bylo zmíněno, má cyklickou podobu. Jde o neustálé střídání dionýských a apollinských procesů. Po pádu antického Řecka následuje dopředný pohyb k novému barbarství, které prochází několika etapami a je završeno křesťanstvím. Novodobá společnost prochází podobným vývojem, ale obráceně – od křesťanství až k novému tragickému období. Dekadentní období je pro Nietzscheho důležité, neboť se domnívá, že musíme klesnout, abychom se očistili od všech špatných idejí a následně opět povstali.

Nejde tedy pouze o cyklický pohyb dějin, ale jde zároveň i o přemístění nekonečna do našeho světa. Tato nekonečná věčnost omezuje lidskou svobodu. Jediným možným osvoboditelem je silná lidská vůle. V této nekonečnosti je spojena víra v osud a svoboda rozhodování do jednoho.

Představa osudu, kterému se nemůžeme vzepřít, Nietzscheho děsila, protože sám v životě hodně trpěl. Myšlenka na to, že bude prožívat svůj život, své pocity a jednání znovu a znovu, ho ničila, proto musel vymyslet nějaký světlý bod, hezkou budoucnost, cíl, pro který se musí žít. Člověk se musí sjednotit a smířit se životem, musí se jím nechat pohltnout a najít smysl. Tímto smyslem je nadčlověk, který se stává bohem a světem, který z boha pochází.

Pokud tedy se ale vše neustále navrácí, proč bychom měli chtít usilovat o nějaký cíl? Člověka děsí, pokud začne myslet na věčný návrat téhož, neboť je jasné, že se nutně musí vrátit i to, co již bylo překonáno. „*Jestliže se vše vrací, potom je veškerý vzestup člověka zjevně marný, strmá cesta k nadčlověku je nesmyslná pošetlost, neboť pak se opět vrací i malý, ubohý člověk.*“³³

Důvodem je podle Nietzscheho to, že když dokážeme přijmout myšlenku o věčném návratu téhož, změní to naši existenci. Ze vší tíhy se najednou stane lehkost. Z lidí historických, kteří pořád naivně věří, že jednou bude vše lepší, se stanou nehistoričtí lidé, kteří dokážou ocenit každý moment, jako smysluplný. Vše začneme chtít tak, abychom to chtěli jako věčně se

³³ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, c. d., s. 102

opakující, proto začneme chtít změnit člověka v něco, co bychom chtěli jako něco navracejícího se – a takovým člověkem je právě nadčlověk. Díky němu je získán cíl a smysl, nová naděje. Budoucí člověk je tedy ten, který něco chce, ale zároveň si je vědom zbytečnosti a marnosti chtění.

Člověk se díky vědění o věčném návratu téhož změní v nadčlověka a tím se konečně stává svobodným. Bůh definitivně umírá a jediným absolutnem se stává jedinec, který nemusí poslouchat žádné transcendentální obecné hodnoty, ale naopak začíná vše přehodnocovat. Nastává čas pro nové myšlení.

4.5 Nový způsob myšlení

4.5.1 Morálka vs. imoralismus

Nietzsche vidí ve smrti Boha možnost zboření starých morálních pojmů, které bez svého absolutního garanta nemohou unést tlak ze strany posledních lidí. Imoralismus se nesmí chápat jako něco negativního, co jenom odmítá jakoukoli morálku, ale jako něco, co nese vlastní záměr.

Za prvního imoralistu považuje Nietzsche Zarathustru. Imoralisté se snaží odstranit pojmy, které do morálky přineslo křesťanství, a to pak především pojem viny a trestu. Snaží se také vymýtit jakýkoli soucit.

Morálka se vymkla a narostla do něčeho obecně platného a nezpochybnitelného především díky tomu, že člověku poskytovala útěchu a ukazovala mu, jak se chovat ve světě, který není vždy jasný. Nietzsche se však domnívá, že je hloupé přikazovat, jaký by měl člověk být. Každý jedinec je totiž jiný a v této rozdílnosti je skryta tajemná krása.

Podle Nietzscheho jakýkoli morální soud nepoukazuje na to, jak je něco ve skutečnosti, ale vypovídá pouze o osobě, která morálně soudí. Podle něho rovněž neexistují žádné absolutní hodnoty. Vše je pouze věcí vkusu a záleží na konkrétní situaci. Každý člověk jedná podle toho, co je pro něj výhodné. Všichni svým jednáním sledují nějaké dobro, ale jaké dobro je v konkrétní

situaci vhodné, a jaké ne, nezávisí na žádné obecné, transcendentní hodnotě. Jednoduše nemůžeme rozhodnout, zda je morální nebo nemorální postoj obecně správný, nebo špatný. Existuje však soudnost, která se snaží posoudit, zda je v dané situaci vhodné spíše morální, nebo nemorální jednání.

Nietzsche nebere morálce její zásadní postavení soudce, který udává životu směr. Na druhou stranu nemorální postoj je stejně důležitý, protože mezi těmito dvěma póly vzniká napětí – dobro a zlo jsou jako plus a minus, svět potřebuje obojí. I když je Nietzsche zastáncem panské morálky, neříká, že by byl tento druh morálky sám o sobě správný.

Zavedením dvojí morálky je všechno dovoleno, to však neznamená, že by amorální bylo lepší, ale pouze to, že člověk má právo vybrat si, jak se v dané situaci zachová. Člověk se již nemusí za své jednání zodpovídat žádné vyšší instanci.

Dvojí morálka také mění pohled na život – život již není hodnotou sám o sobě, ale stává se hodnocením, tedy něčím, co vypovídá o lidské činnosti. Stanovování hodnot je nejvyšším projevem vůle k moci.

4.5.2 Přehodnocení všech hodnot

Až moc dlouho se věřilo v něco svatého, v morálku, která se snažila zlepšovat vše lidské a přibližovat lidstvo k nějaké krásné nejvyšší ideji. Tento mravní systém nepřipouštěl existenci jiné hodnotové představy. Absolutní hodnoty, které ovlivňovaly každodenní život, byly nezpochybnitelné, i když byly nedosažitelně vzdálené, a proto ten, který přijde jako první s myšlenkou o smrti Boha, a tedy i všech hodnot s ním spojených, je považován za vzbouřence a pomatence.

Lidé musí být silní a tvrdí k sobě i k ostatním, musí zase začít věřit ve své schopnosti. Lidstvo se musí navrátit ke svým vrozeným instinktům, přirozeným pudům a vášním, jak dobrým, tak špatným, protože právě v těchto vnitřních silách je skrytý původ života. Musí se přestat s odmítáním tělesnosti

(vyhlásit válku askezi), vždyť právě těla jsou sídlem našich potřeb, instinktů a tužeb – všechny dohromady rozhodují o tom, jak člověk jedná a co si myslí.

Musí se zničit všechny hodnoty, které ohrožují život. Každý jednotlivý člověk si musí opět uvědomit, že je to pouze on sám, kdo klade svoje hodnoty, kdo rozhoduje o tom, co je pro něj dobré a co ne. To lidé rozhodují o tom, co má jakou hodnotu. „*Věru, lidé sami si dali všechno své dobro i zlo. Věru, nevzali ho, nenašli ho, nespadlo na ně jak nebeský hlas. Teprve člověk vložil hodnoty do věcí, aby se uchoval – teprve člověk stvořil věcem jejich smysl, lidský smysl!*“³⁴

Každý člověk je jiný, to se projevuje především v tom, že každý má jinou hierarchii hodnot (pro každého je důležité něco jiného), tato jedinečnost a individualita se musí ctít a chránit. Na druhou stranu se musí zachovávat pravidla, která svou existencí vytvářejí hodnotu výjimky a individuality.

Musí být zrušena představa o nějakých absolutních mravních zákonech. Nic není dobré nebo špatné samo o sobě, to že v nás něco vzbuzuje špatné svědomí je pouze naučený reflex. Vše, co bylo někdy považováno za špatné, bylo v dobách minulých bráno jako dobré a naopak, přičemž k životu je zapotřebí dobra i zla. Pokud bychom škrtli zlo, ztratili bychom i dobro – protipóly se vzájemně vymezují a určují, proto nemůžou existovat jeden bez druhého.

Nový člověk nepotřebuje náboženství, je k němu lhostejný. Je svobodný, s touto svobodou je spojena zodpovědnost, které si je vědom. Není závistivý, ví o svých silných vlastnostech a schopnostech a nebojí se je využít, je nezávislý. „*Nezávislost je věcí nemnohých: je to výsada silných.*“³⁵ Umí ovládat všechny své protikladné afekty, kterých je plný – člověk je zajímavý právě tím, že v sobě ukrývá plno protikladů. To jak je člověk silný a velký záleží na tom, jak dobře dokáže ovládat i nejstrašnější afekty. Čím silnější člověk, tím více svobody může svým vášním dát.

³⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, c. d., s. 52

³⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*, c. d., s. 36

Myšlení lidí je výrazně ovlivněno místem a dobou, ve které žijí, pravdy v každé kultuře jsou totiž odlišné. Každá společnost má svoje hodnoty a způsob žití, který považuje za dobrý. Tyto hodnoty se s časem proměňují, mají svou historii. „*Každý národ mluví svým jazykem dobra i zla: tomu nerozumí soused. Svůj vlastní jazyk si vynalezl každý národ v mravech i právech.*“³⁶ Toto odcizení mezi jednotlivými státy Evropy bral Nietzsche jako problém, byl odpůrcem nacionalismu. Evropa by se měla sjednotit, měl by vzniknout nadnárodní člověk.

Musí se změnit filosofie, která už dávno přestala sloužit životu. Stala se z ní totiž jistá forma náboženství, která obhajuje ideály, které člověk vnucuje přírodě. Nová filosofie musí podrobovat zkoušce úplně vše včetně pravdy. Nová filosofie nebude uznávat žádných morálních pravidel. Bude obhajováno vše, co bylo dosud chápáno jako špatné. Za zdroj všeho špatného bude označena pokora, mírnost a přehnaná nesobeckost.

Musí se také přestat s hledáním nějakého definitivního vzoru chování v historii. Musíme žít v přítomnosti a hledat nová řešení situací. A pokud chceme opustit přítomnost a povznést se nad momentální situaci, máme to učinit skrze naše touhy (touha je potřeba něčeho nepřítomného a vzdáleného).

Nová kultura se obrací na jednotlivého člověka jako na zdroj všech hodnot a smyslů. Absolutní morálka je zavrženíhodná a nepřípustná, žádné moralizování. Člověk má právo na to, zvolit své dobro a zlo, a o tomto rozhoduje podle toho, co mu radí instinkty a pudy. Nic není zakázáno, vše je dovoleno. Lidé se nesmí vyhýbat žádným překážkám, neboť musí konečně pochopit, že aby se dostali k nejvyššímu dobru, musí nejprve zažít největší zlo a bolest, vše co dokážou překonat, je činí silnějšími a většími – „*Co mne nezahubí, silí mne.*“³⁷

³⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, c. d., s. 42

³⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model/ duševní aristokratismus/ o životě a umění*, c. d., s. 9

Novou kulturu povedou silní a umělečtí lidé – géniové a nadlidé, kteří stojí mimo dobro a zlo, a kteří chápou, že podstatou života je vůle k moci.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se snažila poukázat na to, že Nietzsche jakožto jeden z nejrozporuplnějších a nejkontroverznějších myslitelů všech dob je leckdy špatně chápán a vykládán např. když je neprávem spojován s rasismem a nacismem, i když Nietzsche byl velkým odpůrcem nacionalismu a zastával názor, že by se Evropa měla sjednotit. Mým hlavním cílem však bylo vysvětlit, z jakého důvodu Nietzsche tolik kritizoval křesťanské hodnoty, a objasnit, co se vlastně skrývá pod přehodnocením všech hodnot, ke kterému tolik vybízel.

Často je Nietzsche označován za imoralistu, za někoho, kdo chce zničit dosud platnou morálku. Nietzsche však morálku zničit nechce. Ani to neznamená, že by dal přednost imorálnímu. Pro Nietzscheho je nejdůležitější možnost volby – imorální je stejně důležité jako morální – povolené jsou obě alternativy.

Odsuzuje všechny absolutně platné morální hodnoty – podle něho jednoduše neexistují. „*Neexistují žádné morální fenomény, nýbrž jen morální výklad fenoménů.*“³⁸ Nietzsche je relativista, proto říká, že vše záleží pouze na úhlu pohledu. Tvrdí, že dobro není hodnotou samo o sobě, stejně jako zlo. Vždy musíme myslet na dobro jako dobro pro něco – co je v jedné situaci dobré, může být v jiné situaci špatné a naopak. Proto mu tolik vadí křesťanská morálka, která na absolutních hodnotách dobra a zla doslova stojí. Nietzsche také zdůrazňuje důležitost protikladů v hodnotách – pokud by např. zmizelo zlo (jak si přeje křesťanství), neexistovalo by ani dobro, protože aby mohlo existovat dobro, musí existovat i jeho protiklad, zlo. Nakonec se tedy vlastně

³⁸ NIETZSCHE Friedrich. *Mimo dobro a zlo*, c. d., s. 72

ukazuje, že nevolíme mezi dobrem a zlem, ale spíše mezi různými možnostmi, kde každá z možností obsahuje jak dobro, tak zlo v různých poměrech.

Dalším významným bodem, který Nietzschemu vadí, jsou hodnoty, které křesťanství uznává tj. slabost, pokora a soucit. Tyto hodnoty totiž podle něho vedou pouze ke zkrocení člověka, protože v něm poutají jeho vnitřní síly, instinkty a pudy. Naopak vyzdvihuje principy hrdosti a cti, pro které stojí za to i zemřít – v tom se plně inspiruje starověkým Řeckem, které mu slouží jako vzor ideální společnosti. Člověk v sobě musí opět nalézt vůli k moci, která mu dává sílu překonávat všechny překážky, které mu svět postaví do cesty. Vůle k moci dělá z lidí silné jedince, kteří se nebojí prosazovat se ve světě.

Nietzsche také říká, že morální soud nevypovídá o tom, jak to ve skutečnosti je, ale je pouze výpovědí o člověku, který soudí. Jedna situace se tak může jevit tolika způsoby, kolik je lidí. Hodnocení je pro Nietzsche samotnou podstatou lidské existence, proto z hodnocení nemůžeme vystoupit – život již není hodnotou, stává se hodnocením. Kvůli tomu se nová filosofie musí stát uměním hodnotit.

Přehodnocením všech hodnot Nietzsche žádá příchod nové společnosti silných lidí, kteří se nebojí stanovovat své vlastní cíle a hodnoty. Tito lidé nepotřebují žádnou absolutní morálku, která by jim nakazovala, co se smí a co nikoliv, a tudíž nepotřebují ani Boha jakožto ručitele absolutní morálky. V čele této nové společnosti stanou nadlidé, kteří chápou podstatu života a jsou konečným cílem lidského vývoje.

Všechny v úvodu stanovené cíle této bakalářské práce se podařilo naplnit.

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura

- NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist: přehodnocení všech hodnot*. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-900614-7-8
- NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. 1. vyd. Praha: AURORA, 2002. ISBN 80-7299-048-9
- NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1996. ISBN 80-85974-12-6
- NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model/ duševní aristokratismus/ o životě a umění*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 2009. ISBN 978-80-87391-15-0
- NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-79-4

Sekundární literatura

- ANDREAS-SALOMÉ, Lou. *Friedrich Nietzsche ve svých dílech*. 1. vyd. Praha: Torst, 1996. ISBN 80-85639-75-0
- DELEUZE, Gilles. *Nietzsche a filosofie*. Praha: Herrmann & synové, 2004
- FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-266-0
- HLAVINKA, Pavel. *Dějiny filosofie: jasně a stručně*. Praha: TRITON, 2008. ISBN 978-80-7387-015-7
- HRBEK, Mojmír. *"Smrt Boha" v Nietzschevě filosofii*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0588-9
- KOUBA, Pavel. *Nietzsche: filosofická interpretace*. 2. opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. ISBN 80-7298-191-9
- KOUBA, Pavel. *Smysl konečnosti*. Praha: OIKOYMENH, 2001. ISBN 80-7298-040-8
- WHITE, Hayden. *Metahistorie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-376-0

Seznam příloh

CD – elektronická verze bakalářské práce ve formátu PDF